

Sandžački odbor za zaštitu
Ljudskih prava i sloboda
Novi Pazar

Evropski pokret
Srbija
Novi Pazar

PRAVNI OKVIR RODNE RAVNOPRAVNOSTI NA LOKALNOM NIVOU

Grad Novi Pazar i opština Prijepolje

Delegacija EU
u Srbiji

**Novi Pazar
2012**

Projekat **“Strengthening the participation of women and marginalized groups in creation of local policies in multiethnic areas”** podržava Delegacija Evropske Unije u Republici Srbiji kroz program EIDHR i Misija OEBS-a u Srbiji

Prof dr Marijana Pajvančić
Fakultet za evropske pravno-političke studije
Novi Sad

PRAVNI OKVIR RODNE RAVNOPRAVNOSTI NA LOKALNOM NIVOU - Grad Novi Pazar i opština Prijepolje -

Uvodne napomene

Analiza pravnih izvora i dokumenata koji definišu lokalne strategije koje postavljaju, sa jedne strane pravni okvir u kome se ostvaruje rodna ravnopravnost na lokalnom nivou, a sa druge strane u strateškim dokumentima definišu osnovne pravce vođenja politike, aktivnosti koje treba preduzeti, njihove nosioce i vreme u kome se aktivnosti na polju rodne ravnopravnosti realizovati, bazira na sledećim osnovnim izvorima:

- **pravni izvori na lokalnom nivou** koji uključuju: statut kao osnovni pravni akt lokalne zajednice; odluke skupštine lokalne zajednice koje se neposredno odnose na rodnu ravnopravnost; budžet lokalne zajednice;
- **strateški dokumenti lokalne zajednice** koji uključuju: posebne strategije koje se odnose na rodnu ravnopravnost (lokalni akcioni plan za ostvarivanje rodne ravnopravnosti) ali i neke druge strategije (na primer, lokalni akcioni plan koji se odnosi na mlade) kako bi se i u njima mogla sagledati rodna dimenzija)

Uprkos nastojanjima da pribavimo (u prvom redu koristeći sajt lokalne zajednice, ali i pomoć saradnika na lokalnom nivou) sva potrebna dokumenta kako bi analiza bila potpuna neke dokumente nismo uspeli da pribavimo. I kratkoća vremena koje nam je bilo na raspolaganju da se dokumenti pregledaju, nalazi sistematizuju i analiziraju bila je u tome jedan od ograničavajućih faktora.

Nedostaju, na primer poslovnici o radu skupština lokalnih zajednica koji su važan izvor prava jer regulišu procedure koje mogu biti pokazatelj spremnosti lokalnih vlasti da u procedure odlučivanja na lokalnom nivou integrišu rodni aspekt uključujući tela koja se obrazuju na lokalnom nivou u različite faze postupka odlučivanja kao i pokazatelj sadržaja, kvaliteta i kapaciteta nadležnosti lokalnih tela za rodnu ravnopravnost u samom procesu odlučivanja.

Ipak, uvid u materijal koji smo pribavili ili koji je prosleđen od strane lokalnih partnera, omogućuje da se sagledaju mogućnosti ostvarivanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou u Gradu Novom Pazaru kao i u opštini Prijepolje kao i da se iznesu neki osnovni nalazi i zapažanja kao i da se ukaže na moguće pravce daljih aktivnosti u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti u lokalnim zajednicama.

1. Analiza pravnog okvira ostvarivanja rodne ravnopravnosti u Gradu Novom Pazaru

Analiza i zapažanja utemeljena su na sledećim izvorima: Statut Grada Novog Pazara; Odluka Skupštine Grada Novog Pazara o usvajanju Evropske Povelje o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou koja, prema izričitoj odredbi ove Odluke ima status lokalne strategije u oblasti rodne ravnopravnosti; Akcioni plan za poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti u Gradu Novom Pazaru za period 2012 – 2015 godine; Plan budžeta Grada Novog Pazara za 2012. godinu; tabelarni prikaz prihoda i rashoda budžeta Grada za 2012. godinu.

1.1 Opšta zapažanja i ocene pravnih izvora i strategija u oblasti rodne ravnopravnosti u Gradu Novom Pazaru

Organi Grada Novog Pazara usvojili su najveći broj **normativnih akata** (Statut, Odluka o usvajanju Evropske povelje o rodnoj ravnopravnosti) koji normativno regulišu pitanja važna za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i tako postavili osnovni normativni okvir koji omogućuje delovanje na području rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici.

Usvojen je i veći broj **strateških dokumenata** od kojih se neki neposredno odnose na oblast rodne ravnopravnosti, a drugi koji se odnose na različite oblasti koje su takođe važne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. To govori da su definisane i **usvojene politike** važne za pravac u kome će se voditi politika rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti u Gradu, kao i za konkretne mere koje se preduzimati u cilju postizanja jednakih mogućnosti za žene i muškarce na lokalnom nivou.

U Gradu je, u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti u samom Statutu Grada formirano **posebno samostalno radno telo Skupštine Grada** - Savet za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti – koje na lokalnom nivou radi na pitanjima važnim za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i tako stvoren institucionalni okvir kao osnovna pretpostavka za organizovano delovanje na ostvarivanju rodne ravnopravnosti. Na taj način uspostavljena je i **mogućnost institucionalnog delovanja** u lokalnoj zajednici na pitanjima rodne ravnopravnosti. Činjenica da je ovo radno telo ustanovljeno Statutom Grada kao posebno samostalno radno telo je važna jer to učvršćuje položaj ovog radnog tela u organizaciji lokalne vlasti i govori o značaju koji Grad pridaje ostvarivanju rodne ravnopravnosti i politike jednakih mogućnosti.

U dokumentima vezanim za budžet iz tekuće godine može se zapaziti da su se u budžetu za tekuću godinu po **prvi put pojavile neke budžetske stavke** kojih do 2012 godine nije bilo, a važne su za domen rodne ravnopravnosti (na primer, nagrade i bunusi kao i ostala davanja zaposlenima u dečijim vrtićima, osnovnom i srednjem obrazovanju kao i u oblasti kulture; naknade za socijalnu zaštitu i dr.), da su na nekim pozicijama budžeta **planirana znatno veća sredstva** nego što je to bio slučaj u prethodnoj godini.

To su, na primer dotacije koje se iz budžeta izdvajaju za civilni sektor (nevladine i neprofitne) organizacijr; ukupna sredstva namenjena dečijim vrtićima; sredstva za rad Centra za socijalni rad, ali su to najvećim delom sredstva za plate zaposlenih u Centru za socijalni rad što ne mora nužno biti pokazatelj samo porasta plata zaposlenih već i pokazatelj da je povećan broj zaposlenih što je nesumnjivo važno, jer je ova oblast veoma značajna za rodnu ravnopravnost; povećana su sredstva u budžetu za projekte namenjene mladima, kao i sredstva koja prate IPA fondove, sredstva za finansiranje kapitalnih projekata i dr. Izneti pokazatelji govore da se u planiranju sredstava za budžet u tekućoj godini može prepoznati rodna komponenta.

1.2 Komentari, sugestije, predlozi:

1.2.1 Nadležnosti Grada koje definišu prostor za delovanje na unapređivanju rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici

a) Među nadležnostima grada, koje reguliše Statut Grada su i one vezane za planove, programe i projekte lokalnog značaja koji unapređuju opšte okvire privređivanja i promovišu ekonomske potencijale grada (Član 15 stav 1 tačka 10).

Predlog:

U ove planove i programe bi bilo poželjno integrisati rodnu perspektivu Sagledati potrebe građanki, posebno njihov ekonomski potencijal (npr. obrazovni nivo, područja obrazovanja, radna iskustva, (ne)zaposlenost i dr.) i integrisati ih u planove. Deo ovih podataka je sadržan u LAP-u i ove podatke bi trebalo koristiti.

Ta aktivnost podrazumevala bi i ustanovljavanje posebnih mera za ekonomsko osnaživanje žena kao i podsticanje ženskog preduzetništva. Inicijative za posebne mere mogle bi da poteknu i od Savet za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, ali i od drugih organa lokalne samouprave (Grada). LAP i u ovom smislu sadrži dobre predloge od kojih je deo realizovan, a deo bi trebalo realizovati, kao što je, na primer, izrada i usvajanje posebnog programa za osnaživanje seoskih žena i invalidkinja i višestruko diskriminiranih žena.

Da bi se to postiglo potrebno je u procese kreiranja lokalnih planova i programa koji se odnose na unapređivanje opšteg okvira privređivanja i promovisanje ekonomskih potencijala grada uključiti Savet za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, kako sadržaj tih dokumenata bio otvoren i prema rodnoj komponenti (na primer, prepoznavanje i identifikovanje potreba žena, intergrisanje ženskog potencijala u programe razvoja, utvrđivanje prioriteta koje će uvažavati i ženske prioritete i dr.)

Poslovníkom o radu Skupštine Grada bilo bi korisno propisati proceduru koja bi obezbedila učešće Saveta za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti u procesu kreiranja planova (na primer, obavezno upućivanje ovakvih predloga Savetu, davanje mišljenja na ponuđene predloge, uključivanje članova/članica Saveta u proces kreiranja i pripreme planova i projekata i dr.).

Ukoliko nije moguća promena Poslovníka Skupštine Grada ili je ona skopčana sa teškoćama (vremenski dug period priprema i odlučivanja i sl.) moguće je to pitanje rešiti jednom dopunom Odluke o formiranju Saaveta za

rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti, kao i uključivanjem procedure koja bi Savetu obezbedila odgovarajuću ulogu u procesu kreiranja i usvajanja planova, programa i politika koje usvajaju organi Grada u akte koji regulišu postupanje organa lokalne samouprave.

Ukoliko ni to nije moguće učiniti trebalo bi sa odbornicima/odbornicama u Skupštini Grada uspostaviti saradnju oko ovih pitanja, posebno oko načina učešća u kreiranju i praćenju realizacije budžeta Grada kako bi oni, na sednici Skupštine Grada mogli da pokrenu ta pitanja i iznesu predloge i mišljenja Saveta.

Kako sada u Skupštini Grada ima veći broj odbornica, bilo bi poželjno da se one povežu (neka vrsta kokusa u lokalnoj skupštini koji okuplja žene oko pitanja od zajedničkog interesa vezanih za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou) kako bi zajednički delovale na onim pitanjima i onim oblastima značajnim za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u odnosu na koje imaju istovetne ili slične poglede. To bi nesumnjivo imalo sinergijski efekat.

Bilo bi korisno razmisliti i o tome da se ustanoviti neki vid neformalnog okupljanja odbornika/odbornica i članova/članica Saveta (na primer, pozivanje odbornika/odbornica na sednice Saveta, dostavljanje mišljenja Saveta odbornicima/odbornicama i dr.).

b) U popisu nadležnosti Grada je i stvaranje uslova za unapređenje, ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava (član 12 stav 1 tačka 29). Pravo na ravnopravnost i u tom kontekstu i pravo na ravnopravnost žena je svakako jedno od temeljnih ljudskih prava, a deo tih prava realizuje se i na lokalnom nivou budući da je Ustav Srbije u svojim osnovnim odredbama (član 15 Ustava) eksplicitno garantovao ravnopravnost žena i muškaraca i obavezao državu (to naravno uključuje i lokalnu samoupravu) da vodi politiku jednakih mogućnosti i u tom cilju preduzima posebne mere (član 21 Ustava).

c) Lokalna zajednica prema izričitoj odredbi Statuta Grada (član 12 stav 1 tačka 30) donosi strategije i usvaja posebne mere u cilju otklanjanja nejednakosti i stvaranja jednakih mogućnosti ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava, pomaže razvoj različitih oblika samopomoći i solidarnosti sa licima sa posebnim potrebama kao i licima koja su u suštinski nejednakom položaju sa ostalim građanima i podstiče aktivnosti i pruža pomoć organizacijama invalida i drugim socijalno-humanitarnim organizacijama na svojoj teritoriji.

Predlozi:

Bilo bi poželjno izlistati koje posebne mere su utvrđene u LAP-u (ali i u drugim strategijama koje su usvojene na nivou Grada (Strategija održivog razvoja, LAP za decu, Strategija socijalne zaštite, Strategija za poboljšanje položaja Roma, Strategija za mlade, LAP za zapošljavanje, jer su sve pomenute strategije važne i za oblast rodne ravnopravnost iako se neposredno ne odnose na ovu oblast odnose,) koje od planiranih su poredzete odnosno koje od planiranih mera su usvojene i u kojim oblastima, a koje nisu i koji su razlozi što do toga nije došlo kako bi se dobio uvid u realno stanje stvari.

Savet bi u tom slučaju mogao biti inicijator da se usvoje one posebne mere koje su u LAP-u predviđene, ali do sada nisu usvojene.

Pored toga bilo bi korisno u Savetu napraviti neku vrstu popisa mogućih posebnih mera za unapređenje ekonomskog položaja žena u lokalnoj zajednici uz kratko obrazloženje razloga koji su osnov da se posebna mera predloži, prirode mere, cilja koji se njome želi postići, držeći se pri tom oblasti u kojima Grad ima određene ingerencije pa i mogućnosti da nešto odluči i učini, kao i okvira u kojima se kreću nadležnosti Grada. Ovaj popis mera bio bi koristan jer bi se, u zavisnosti od toga o kom pitanju ili kojoj oblasti se odlučuje u organima Grada bile već pripremljene mere koje bi Savet mogao inicirati ili predložiti da se inkorporiraju u dokumente ili bi to mogli učiniti sami odbornici/odbornice u dogovoru sa Savetom.

Ukoliko se pripremaju nove strategije ili planira izrada i nekih drugih strategija u oblastima koje su značajne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti Savet bi trebalo da se uključi u njihovu pripremu, odnosno da sam organizuje ili sudeluje u raspravi o njima i iznese svoje predloge u vezi sa tim dokumentima.

1.2.2 Posebne mere kao instrumenti politike jednakih mogućnosti

a) Statut Grada utvrđuje (član 18) posebne mere koje imaju za cilj da osiguraju ravnomernu zastupljenost manje zastupljenog pola (kvota od najmanje 30%) i pripadnika nacionalnih manjina a koja propisuje obavezu organa Grada da prilikom imenovanja članova upravnih i nadzornih odbora javnih preduzeća, ustanova, organizacija i službi čiji je osnivač Grad. Takvo rešenje obezbeđuje mogućnost da žene budu zastupljene i u upravljačkim telima svih javnih preduzeća, ustanova, organizacija i službi koje osniva Grad i da pokreću inicijative, da neposredno iznesu svoje potrebe, da učestvuju u kreiranju programa i razvojnih politika koje utvrđuju ove institucije i službe kao i da neposredno učestvuju u odlučivanju.

b) Statutom je ustanovljen i Savet za razvoj Grada (član 97) koji ima i niz nadležnosti veoma značajnih za ostvarivanje rodne ravnopravnosti (na primer, definisanje i utvrđivanje prioriteta u oblasti razvoja Grada, učešće u izradi razvojnih planova, učestvuje u definisanju lokalnih politika u oblastima socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i dr.). Statut reguliše način izbora ovog tela, kao i osnovne kriterijume koje moraju ispunjavati kandidati koji se biraju u Savet. Među pravilima koja se odnose na sastav ovog organa je i odredba Statuta da se prilikom izbora članova koji je poveren Skupštini Grada mora voditi računa o ravnopravnosti polova, ali se ne reguliše bliže na koji se način postiže da ova blanketna odredba bude primenjena, jer je izostalo navođenje mera koje bi trebalo da obezbede ravnopravnost polova u sastavu ovog važnog tela.

Predlog:

Bilo bi uputno da u sastavu Saveta za razvoj Grada budu ravnomerno zastupljene žene kao i da se u tom cilju i na sastav ovoga tela protegne dejstvo statutarne norme sadržane u članu 18 Statuta Grada koja obezbeđuje kvotu od najmanje 30% predstavnika manje zastupljenog pola.

Kako je Savet definisan kao samostalno radno telo koje osniva Grad moje je mišljenje da bi se opšta odredba o posebnim merama mogla primeniti i na sastav ovog tela. U tom slučaju postojala bi mogućnost da se rodna perspektiva uključujući u kreiranje predloga, programa i politika na područjima i u oblastima u

kojima Savet za razvoj grada ima ingerencije, a koje su posebno značajne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

b) Među nadležnostima Skupštine Grada je više onih kroz koje se pruža mogućnost za kreiranje i ostvarivanje ekonomskog osnaživanja žena, što se posebno odnosi na mogućnost uključivanja rodne perspektive u razvojne programe i politike (na primer, usvajanje programa razvoja grada i pojedinih delatnosti – član 41, stav 1 tačka 5), učešće u odlučivanju o usvajanju i kontroli budžeta posebno distribudije i načina korišćenja budžetskih sredstava (član 41 stav 1 tačka 2) kao i učešće u kreiranju i usvajanju mera i preporuka za unapređenje ljudskih i manjinskih prava koje uključuju i posebne mere za postizanje rodne ravnopravnosti ne samo u sferi ekonomije i zapošljavanja već i u drugim oblastima u kojima se prostire nadležnost lokalne zajednice (član 41 stav 1 tačka 33).

Kako je u sastavu Gradske skupštine i najmanje 30% odbornica što daje mogućnost da se neposredno učestvuje u odlučivanju o pitanjima iz domena nadležnosti Skupštine, da se neposredno podnose predlozi budući da svaki odnornik ima to pravo, da se podnose amandmani na predloge o kojima odlučuje Skupština Grada a koji potiču od drugih ovlašćenih predlagača, da se učestvuje u glasanju o predlozima.

Predlog:

Da bi se podstakla aktivnost odbornika i odbornica na integrisanju rodne perspektive u propise, mere i politike koje usvaja Skupština grada bilo bi korisno da se uspostavi kontinuirana komunikacija sa Savetom za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti i da se razviju različiti i fleksibilni vidovi ostvarivanja ove komunikacije. To može biti, na primer, pozivanje odbornica na sednice Saveta, međusobna razmena i dostavljanje informacija o pitanjima koja će biti na dnevnom redu Skupštine Grada koja su značajna za rodnu ravnopravnost odnosno o pitanjima i inicijativama koje Savet pokreće i dr.). To bi moglo da doprinese jačanju uloge Saveta kao radnog tela Skupštine, sa jedne strane, kao i da olakša rad odbornika i odbornica u prepoznavanju i integrisanju rodne dimenzije odluka, mera i akata koje Skupština usvaja, sa druge strane.

c) Statut u posebnom poglavlju reguliše Mesnu samoupravu (poglavljje VII, članovi 102 do 110) u kome, između ostalog, ustanovljava Savet mesne zajednice kao organ mesne samouprave. Propisujući način izbora Saveta mesne zajednice, kao i uslove za izbor u ovo telo, Statut nije propisao eksplicitno posebne mere koje bi se odnosile na sastav ovoga tela kako bi se osiguralo da u njegovom sastavu budu zastupljeni predstavnici/predstavnice manje zastupljenog pola kao i pripadnici nacionalnih manjina.

Predlog:

Kako mesna samouprava pruža mogućnost da se kroz rad Saveta iskažu potrebe i interesi manje zastupljenog pola, kao i da se u okviru mesne samouprave stvara mogućnost da se ti interesi i potrebe stanovništva na području mesne zajednice definišu, da se odrede prioriteti i da se ove potrebe i interesi zadovolje i ispune, kao i da se na nivou mesne zajednice obavljaju poslovi povereni od strane Grada, bilo bi neophodno ustanoviti i posebne mere koje bi

prilikom izbora Saveta mesne zajednice osigurale da u njemu budu zastupljeni kako predstavnici/predstavnice manje zastupljenog pola tako i predstavnici pripadnika nacionalnih manjina. U skladu sa opštom normom Statuta Grada o kvoti od najmanje 30% predstavnika/predstavnica manje zastupljenog pola i prilikom izbora Saveta mesne zajednice trebalo bi primeniti istovetno opšte pravilo.

To je moguće učiniti eksplicitnim propisivanjem ove posebne mere u aktu kojim se reguliše postupak izbora Saveta mesne zajednice te bi se mogla formulisati inicijativa u tom pravcu od strane Saveta za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti i povesti aktivnost da odbornice (bilo bi poželjno da to učini grupa odbornica, ali i da se među onima koji taj predlog podržavaju nađe i barem nekoliko odbornika) podnesu ovakav predlog Skupštini Grada.

d) Oblici neposrednog učešća građana i građanki u odlučivanju regulisani su u posebnom poglavlju Statuta Grada (poglavlje V, članovi 87 do 95) i obuhvataju više različitih formi neposrednog uključivanja građana i građanki u odlučivanje o pitanjima od značaja za njihov položaj u lokalnoj zajednici (građanska inicijativa, zbor građana, referendum, pritužbe građana i dr.).

Predlog:

Koristiti u praksi forme neposrednog odlučivanja građana i građanki. Da bi se podigla svest o tome koliko je značajna neposredna participacija građana i građanki u odlučivanju na lokalnom nivou, bilo bi poželjno da Savet organizuje neku vrstu „edukacije“ najšire javnosti o tome kako bi se promovisale sve ove mogućnosti neposrednog učešća građana i građanki u odlučivanju.

1.2.3. Rodno senzitivni budžet - procedure koje obezbeđuju aktivno učešće manje zastupljenog pola odlučivanju o bužetu Grada

Iz akata i dokumenata koji su bili predmet analize nije moguće sagledati da li su u lokalnoj zajednici uspostavljene i regulisane sve potrebne procedure koje bi mogle da obezbede pretpostavke za aktivno učešće manje zastupljenog pola u procesu kreiranja bužeta Grada posebno u:

- definisanju potreba koje se zadovoljavaju na lokalnom nivou;
- selekciji budžetkih prioriteta;
- opredeljivanju iznosa budžetskih sredstava za pojedine namene;
- kontroli utroška budžetskih sredstava.

Sasvim je sigurno da je deo ovih procedura regulisan odredbama Poslovnika o radu Skupštine Grada, posebno onaj deo procedura koji se odvija u Skupštini grada, a koji omogućuje odbornicima i odbornicama da:

- razmatraju predlog budžeta;
- podnose amandmane i iznose svoje predloge uvezi sa predlogom budžeta;
- sudeluju u raspravi o budžetu koja se odvija u Skupštini Grada;
- donesu odluku o usvajanju budžeta;
- kontrolišu realizaciju budžeta i utrošak budžetskih sredstava

Ostaje otvoreno pitanje procedure koja omogućuje participaciju manje zastupljenog pola u procesu kreiranja budžeta lokalne zajednice kako bi potrebe žena u lokalnoj zajednici koje se finansiraju iz sredstava budžeta bile inkorporirane u budžet, kako bi se u budžetu obezbedila sredstva za zadovoljavanje tih potreba i kako bi se budžetska sredstva koristila na način koji obezbeđuje ravnomerno zadovoljavanje potreba svih stanovnika lokalne zajednice, dakle, i žena i muškaraca.

U tom kontekstu postavlja se i pitanje kakvu ulogu bi mogao imati Savet za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti u postupku odlučivanja o budžetu? S obzirom na prirodu toga tela, kao radnog tela koje uspostavlja i definiše Statut Grada, i njegove bi se kompetencije morale kretati u okvirima u kojima se kreću kompetencije radnih tela, a sadržaj ovlašćenja ne bi mogao uključiti puni kapacitet prava na odlučivanje (pravo da odlučuje), već samo različite vidove aktivnog učešća u procesu odlučivanja na primer, učešće u kreiranju budžeta koje omogućuje uticaj na projektovanje budžetskih sredstava; davanje sugestija u procesu izrade budžeta kao i na sam predlog budžeta; davanje mišljenja o predlogu budžeta i dr.).

Predlog:

Bilo bi potrebno da se prilikom izrade budžeta Grada u budžet uključe potrebe kako muškaraca tako i žena, što bi zahtevalo da se ustanove mehanizmi (na primer, korišćenje rodno osetljive statistike i drugih izvora podataka koji su relevantni za sagledavanje potreba svih građana i građanki u lokalnoj zajednici, uključivanje mogućnosti da se budžet razmatra u mesnim zajednicama ili na zborovima građana i sl.).

Regulisati proceduru koja će otvoriti prostor za kreiranje rodno senzitivnog budžeta. To bi se moglo učiniti u aktu kojim se u lokalnoj zajednici konkretizuje Protokol o izradi lokalnog budžeta i preciziraju učesnici u postupku kreiranja budžeta kao i način na koji se odvija kreiranje budžeta bilo bi potrebno ustanoviti pravilo prema kome bi se otvorila mogućnost da se u ovaj proces uključi Savet za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti svojim inicijativama, predlozima, kao i davanjem mišljenja na budžet u toku pripreme predloga budžeta. Slična praksa već postoji u nekima od opština na području Vojvodine.

2. Analiza pravnog okvira ostvarivanja rodne ravnopravnosti u opštini Prijepolje

Kao izvori analize pravnog okvira koji definiše rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou, kao i strategija kao implementirajućih instrumenata koji definišu politike u domenu rodne ravnopravnosti, mere koje se preduzimaju u cilju postizanja rodne ravnopravnosti, aktivnosti koje će se preduzeti na lokalnom nivou, njihove aktere i odgovorne nosioce kao i dinamiku realizacije aktivnosti, korišćeni su dokumenti koji su bili dostupni, u prvom redu sa sajta opštine Prijepolje i njenih organa. To su: Statut opštine Prijepolje; Lokalni akcioni plan za mlade za period 2010 – 2015. godina; Akcioni

plan za razvoj omladinskog preduzetništva usvojen 2010. godine; Odluka o budžetu opštine Prijepolje za 2012. godinu i Odluka o mesnim zajednicama.

U analizu nije uključen Poslovnik o radu skupštine, jer se na sajtu opštine nije mogao pronaći taj dokument.

2.1 Opšta zapažanja i ocene pravnih izvora i strategija u oblasti rodne ravnopravnosti u opštini Prijepolje

U opštini Prijepolje su Statutom opštine **normativno regulisana pitanja** vezana za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Normativni okvir je nepotpun. Argumentacija za ovo zapažanje oslonjena je na činjenicu da je Statut jedini pravni propis koji pitanja značajna za rodnu ravnopravnost, ali da su odredbe Statuta načelne i da u tom pogledu zahtevaju konkretizaciju. Opština nije usvojila bilo koju drugu posebnu odluku koja bi se odnosila na institucionalne aranžmane u okviru kojih se na organizovan i sistematski način deluje na unapređenju rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici. Poslovnik o radu Skupštine opštine nije bio dostupan na sajtu opštine, a u pitanju je normativni akt koji je mogao bliže razraditi odredbe Statuta koje se, u prvom redu odnose na delovanje Odbora za rodnu ravnopravnost, moguće je očekivati da su neke konkretizacije Statutarnih normi izvršene u tom pravnom aktu. To se posebno odnosi na nadležnosti odbora kao stalnog radnog tela Skupštine opštine, kao i na način učešća Odbora za rodnu ravnopravnost u odlučivanju koje se odvija u Skupštini opštine.

U opštini Prijepolje doneto je i više **strateških dokumenata** koji definišu politike, pravce aktivnosti, mere koje će se preduzimati, kao i njihove nosioce i dinamiku realizacije, ali se ni jedan od ovih dokumenata ne odnosi neposredno na rodnu ravnopravnost. Činjenica da u opštini ne postoji lokalni akcioni plan za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou govori da, za sada u opštini nije posebno definisan pravac u kome bi se vodila politika jednakih mogućnosti kako bi se u praksi ostvarivaka rodna ravnopravnosti na lokalnom nivou. Čak dva strateška dokumenta okrenuta su ka problemima mladih, ali nije usvojen ni jedan strateški dokument koji bi se odnosio na žene koje čine više od polovine stanovništva na području lokalne zajednice.

Analiza ovih dokumenata pokazuje da rodna komponenta u njima nije prepoznata, da se ona sporadično sreće u njima kao i da rodni aspekti nisu uključeni u postavljene ciljeve, definisane prioritete i politikama, kao i u planirane aktivnosti i mere koje se predlažu.

U Statutu opštine Prijepolje ustanovljen je Odbor za rodnu ravnopravnost kao **stalno radno telo Skupštine opštine**. Na taj način su stvorene osnovne institucionalne pretpostavke da se u rad Skupštine opštine, a u granicama njenih nadležnosti, a kroz aktivnost koja se odvija u Odboru za rodnu ravnopravnost, na organizovan i institucionalizovani način uključe pitanja značajna za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici. Za položaj Odbora za rodnu ravnopravnost u sistemu odlučivanja u Skupštini opštine posebno je značajno što je ono ustanovljeno samim Statutom kao najvažnijim pravnim aktom u lokalnoj zajednici, što se promenama osnovnog akta lokalne zajednice ne pristupa često što obezbeđuje stabilnost položaja Odbora za rodnu ravnopravnost, što se Odbor obrazuje kao stalno, a ne povremeno radno telo i što u

sdastav opvrog tela ulaze odbornici Skupštine opštine. Ovakvo rešenje statusa tela za rodnu ravnopravnost koje je prihvaćeno i inkorporirano u Statut opštine Prijepolje pokazuje da u ovoj lokalnoj zajednici postoji spremnost da se radi na stvaranju institucioinalnih pretpostavki za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

Odluka o budžetu za 2012. koja nam je bila dostupna projektovan je **budžet za tekuću godinu (2012)** ali kako nismo mogu da pribavimo uporedni prikaz budžeta za prethodnu (2011) godinu, a u Odluci koju smo analizirali ovih podataka nema, uporednu analizu koja bi bila pokazatelj budžetske dinamike i eventualnih promena u definisanju prioriteta koji se zadovoljavaju iz budžetskih sredstava, nije bilo moguće izvršiti.

Uprkos tome neka opšta zapažanja o budžetu moguće je izneti i analitičkim uvidom u Odluku o budžetu za 2012. koja nam je bila dostupna. To se u prvom redu odnosi na zapažanja o namenama za koje se angažuju sredstva budžeta odnosno o prioritetima u budžetu koji se prepoznaju, između ostalog, i kroz iznos budžetskih sredstava namenjen zadovoljavanju određenih potreba građanki i građana lokalne zajednice.

Opšta ocena mogla bi se sažeto glasiti. Budžet nije rodno senzitivan, budžetska sredstva se planiraju bez dovoljno uvida i oslonca na potrebe i interese kako muškaraca tako i žena u lokalnoj zajednici, a distribucija budžetskih sredstava ne uvažava u dovoljnoj meri potrebe svih stanovnika lokalne zajednice, pre svega potrebe žena.

2.2 Komentari, sugestije, predlozi

2.2.1 Nadležnosti opštine koje definišu prostor za delovanje na unapređenju rodne rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici

U Statutu opštine Prijepolje definisane su nadležnosti lokalne zajednice, među kojima su i nadležnosti u više različitih oblasti koje su važne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Neke od nadležnosti koje reguliše Statut neposredno se odnose na rodnu ravnopravnost kao što je na primer nadležnost opštine da se stara o ostvarivanju ljudskih prava, pa i prava žena, dok se druge odnose na različite oblasti koje su značajne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i u čije obavljanje je nužno uključiti rodnu komponentu.

a) Jedna grupa nadležnosti opštine vezane su za planiranje razvoja opštine, u prvom redu njenog ekonomskog razvoja i razvoja različitih delatnosti koje se obavljaju u lokalnoj zajednici. Statut grada propisuje da opština donosi programe razvoja opštine kao i programe razvoja pojedinih delatnosti (član 15 stav 1 tačka 1) i precizira nadležnosti opštine u tom domenu koje, između ostalog, uključuju ovlašćenje opštine da donosi planove i programe i sprovodi projekte lokalnog ekonomskog razvoja, da se stara o unapređenju opšteg okvira za privređivanje u opštini, da promovise ekonomske potencijale Opštine, da inicira usklađivanje obrazovnih profila u školama u skladu sa potrebama opštine, da olakšava poslovanje privrednih subjekata i kao i da podstiče osnivanje novih privrednih subjekata i otvaranje novih radnih mesta (član 15 stav 1 tačka 10).

b) Pored toga, opština u okviru svojih nadležnosti, osniva različite ustanove i organizacije koje deluju na području opštine i zadovoljavaju određene potrebe građana i građanki u različitim oblastima od kojih su neke posebno značajne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici. To su, na primer, ustanove i organizacije u oblasti osnovnog obrazovanja, primarne zdravstvene zaštite, fizičke kulture, sporta, dečije zaštite (član 15 stav 1 tačka 17), kao i ustanove u oblasti socijalne zaštite, u odnosu na koje je opština nadležna da prati i obezbeđuje njihovo funkcionisanje, da daje dozvole za početak rada ustanova socijalne zaštite koje osnivaju druga pravna i fizička lica, da utvrđuje ispunjenost uslova za pružanje usluga socijalne zaštite, kao i da utvrđuje normative i standarde za obavljanje delatnosti ustanova čiji je osnivač, odnosno da donosi propise o pravima u socijalnoj zaštiti i obavlja poslove državnog staratelja (član 15 stav 1 tačka 18), a kao posebne oblasti čiji razvoj podstiče lokalna zajednica ili se stara o unapređivanju delatnosti u Statutu se navode turizam (član 15 stav 1 tačka 24), ugostiteljstvo, zanatstvo i trgovina (član 15 stav 1 tačka 25). Podsticanje i pomoć u razvoju zadrugarstva (član 15 stav 1 tačka 31), organizovanje službe pravne pomoći za građane (član 15 stav 1 tačka 32) kao i pružanje pomoći organizacijama i udruženjima građana među kojima svakako i udruženjima čija se delatnost prostire na području ljudskih prava i njihove zaštite kao i udruženja koja okupljaju žene (član 15 stav 1 tačka 40) još su neki od poslova koji su na agendi nadležnosti koje se ostvaruju na nivou lokalne zajednice.

Sve pomenute oblasti, poslovi koji čine nadležnost lokalne zajednice kao i institucije koje opština obrazuje, a čiji je zadatak vezan za ostvarivanje ovih delatnosti imaju značajnu rodnu komponentu i čine oblasti koje su posebno važne za rodnu ravnopravnost, posebno za položaj žena u lokalnoj zajednici.

U svim tim oblastima lokalna zajednica može preduzimati i posebne mere kako bi stvarila jednake mogućnosti i za žene i za muškarce da realizuju u njima svoja prava pod jednakim uslovima, budući da nadležnosti koje uključuju podsticaje i pružanje pomoći uključuju i mogućnost preduzimanja posebnih mera.

Predlog:

Kako je planiranje razvoja i usvajanje planskih dokumenata koji definišu politike u različitim oblastima, posebno u oblasti ekonomskog razvoja, privređivanja i zapošljavanja veoma važno pitanje za sve građane i građanke u lokalnoj zajednici, jer se kroz njih kreira ekonomski i poslovni ambijent za stanovnike lokalne zajednice bilo bi neophodno u kreiranje ovih dokumenata integrisati rodnu komponentu. To se u prvom redu odnosi na sagledavanje ekonomskog potencijala žena, koje čine većinu nezaposlenih kao i njihovog obrazovnog profila kako bi se i na tom planu mogle u dokumente integrisati aktivnosti politike i mere koje bi doprinosile povećanju zaposlenosti žena kao i planiranju obrazovnih profila u školama imajući u vidu kako potrebe opštine tako i potrebe i interese žena koje čine više od polovine stanovništva.

Aktivnosti bi bilo potrebno usmeriti nu dva osnovna pravca:

- jedan koji bi uključio pripremu i usvajanje posebne lokalne strategije za žene u lokalnoj zajednici koja u opštini nije usvojena, a u kojoj bi se postavili ciljevi vezani za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, definisale politike koje bi vodile stvaranju jednakih mogućnosti za žene i muškarce na lokalnom nivou,

utvrdile aktivnosti koje je potrebno preduzeti kako bi se politike realizovale, projektovala dinamika realizacije i utvrdili pokazatelji na osnovu kojih bi se pratila realizacija strategije;

- drugi, koji bi bi fokusiran na integrisanje rodne perspektive u strategije koje se odnose na druge oblasti (na primer, strategija zapošljavanja, strategija za razvoj preduzetništva, strategija za zaštitu i unapređenje zdravlja i dr.) ili na druge subjekte (na primer, strategije koje su okrenute ka mladima).

Odbor za rodnu ravnopravnost bi trebalo da se uključi u proces kreiranja, ovih dokumenata. U odnosu na lokalni akcioni plan za rodnu ravnopravnost ovaj Odbor bi mogao preuzeti ulogu inicijatora za donošenje ovakvog strateškog dokumenta budući da u lokalnoj zajednici nije usvojena strategija rodne ravnopravnosti. Kada se, pak radi o strategijama u drugim domennima, ovaj odbor bi mogao formulisati svoje inicijative i predloge vezane za rodnu komponentu ovih strategija (na primer, identifikovanje potreba žena, utvrđivanje prioriteta koji prepoznaju i uvažavaju i ženske prioritete i dr.).

Poslovnikom o radu Skupštine opštine trebalo bi regulisati način na koji bi Odbor za raodnu ravnopravnost mogao da učestvuje u postupku izrade i usvajanja strateških dokumenata značajnih za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou (na primer, obavezno upućivanje ovakvih predloga Odboru, pravo Odbora da iznese svoje mišljenje o predlogu dokumenta kao i da podnese svoje predloge kao i amandmane, i dr.).

U periodu dok se izmene Poslovnika skupštine ne usvoje, a imajući u vidu da će broj odbornica u Skupštini biti veći zbog promena Zakona o lokalnim izborima, mogle bi se odbornice iz različitih političkih stranaka povezati u vezi sa pitanjima vezanim za rodnu ravnopravnost, a strategije u svakako pitanje za koje je moguće očekivati da postoje interesi koji povezuju odbornice (neka vrsta neformalne ženske odborničke grupe), kako bi zajednički delovale na onim pitanjima značajnim za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u opštini u odnosu na koje imaju istovetne ili slične poglede. Takvo delovanje odbornica imalo bi sinergijski efekat.

c) Posebna nadležnost opštine, utvrđena Statutom jesu poslovi vezani za ostvarivanje i zaštitu ljudskih i manjinskih sloboda i prava na lokalnom nivou. Statut jednom načelnom odredbom utvrđuje da se opština stara se o ostvarivanju, zaštiti i unapređenju ljudskih prava i posebno propisuje da se opština stara o ostvarivanju zaštiti i unapređenju individualnih i kolektivnih prava pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa (član 15 stav 1 tačka 33), kao i da opština u okviru svojih nadležnosti stvara uslove za brigu o mladima i da u tom cilju donosi realizuje strategiju i akcioni plan politike za mlade i stvara uslove za omladinsko organizovanje (član 15 stav 1 tačka 41).

U tom kontekstu Statut eksplicitno utvrđuje i obavezu opštine da se stara se o ostvarivanju, zaštiti i unapređenju ravnopravnosti žena i muškaraca. Pored toga, u Statutu je regulisana mogućnost lokalne zajednice da, u okvirima svojih nadležnosti i u oblastima na koje se prostire nadležnost lokalne zajednice, usvaja strategije i posebne mere koje su usmerene na stvaranje jednakih mogućnosti ostvarivanja prava za žene i muškarce kao i za pripadnike nacionalnih manjina kako bi se otklonila neravnopravnost (član 15 stav 1 tačka 33).

Pored toga, Statutom opštine regulisano je da opština, u okviru svojih nadležnosti i u oblastima u kojima ona raspolaže određenim ovlašćenjima posebno pomaže razvoj različitih oblika samopomoći i solidarnosti sa licima sa posebnim potrebama kao i sa licima koja su u suštinski nejednakom položaju sa drugim građanima, kao i da radi na podsticanju aktivnosti i pružanju pomoći organizacijama invalida kao i svim drugim drugim socijalno humanitarnim organizacijama koje deluju na teritoriji opštine (član 15 stav 1 tačka 30)

Predlozi:

Domen ljudskih prava, stvaranje uslova za njihovo ostvarivanje, njihovu zaštitu i unapređivanje je jedna od veoma značajnih nadležnosti, koja ni u Zakonu o lokalnoj samoupravi ni u Statutima opština nije potpunije elaborirana i konkretizovana.

Stoga bi usvajanje strateških dokumenata u oblastima koje čine opus nadležnosti lokalne zajednice bio prvi korak da se ovi poslovi i aktivnosti opštine celovitije sagledaju, da se konkretizuju kroz različite aktivnosti i kroz različite mere koje bi trebalo da budu instrument vođenja politike lokalne samouprave u domenu ljudskih prava. Kako su Statutom opštine posebno istaknute neke kategorije stanovništva i njihova prava (na primer, pripadnici nacionalnih manjina, mladi, lica sa posebnim potrebama, invalidi i svi oni koji su u nejednakom položaju sa drugima, kao i da se u tom kontekstu posebno naglašava i rodna ravnopravnost i tako skreće pažnja na položaj žena u lokalnoj zajednici) bilo bi poželjno iskustva sa izradom strateških dokumenata koji se odnose na mlade, a koji su usvojeni u opštini preneti i na druge subjekte i podstaći aktivnost da se načelne statutarne odredbe operacionalizuju u strateškim dokumentima opštine.

Odbor za rodnu ravnopravnost mogao bi biti inicijator ovog procesa, posebno u odnosu na operacionalizaciju aktivnosti i mera na postizanju rodne ravnopravnosti uključujući i posebne mere koje bi bile instrument politike jednakih mogućnosti.

Strateškim dokumentima bilo bi moguće projektovati i planirati i donošenje nedostajućih propisa na lokalnom nivou koji bi bliže regulisali ostvarivanje ljudskih prava u lokalnoj zajednici uključujući i rodnu ravnopravnost.

d) Statutom opštine Prijepolje je, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova, ustanovljen Odbor za rodnu ravnopravnost kao jedno među stalnim radnim telima Skupštine opštine (član 44).

Statut reguliše izbor i sastav radnih tela, pa u tom kontekstu i Odbora za rodnu ravnopravnost. Članove stalnih radnih tela bira i razrešava Skupština opštine. U sastav Odbora za rodnu ravnopravnost kao stalnog radnog tela ulaze odbornici, a predlog podnose odborničke grupe na način da se u sastavu radnog tela obezbeđuje srazmerna zastupljenost stranaka u Skupštini opštine. Predsednika stalnog radnog tela biraju članovi radnog tela.

Nadležnost Odbora za rodnu ravnopravnost, bliže se reguliše Poslovníkom, na koji Statut upućuje. Kako je Odbor radno telo Skupštine prostor i okvir za delovanje odbora definišu nadležnosti Skupštine opštine (član 39) među kojima je više nadležnosti

od posebnog značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti kao što su na primer: donošenje Statuta i Poslovnika (član 39 stav 1 tačka 1); usvajanje budžeta i završnog računa budžeta (član 39 stav 1 tačka 2); donošenje programa razvoja opštine kao i programa razvoja različitih delatnosti (član 39 stav 1 tačka 5); davanje mišljenja na zakone koji regulišu pitanja od značaja za lokalnu samoupravu (član 39 stav 1 tačka 19); razmatranje i usvajanje godišnjih izveštaja o radu i davanje saglasnosti na programe poslovanja javnih preduzeća, ustanova i drugih javnih službi čiji je osnivač ili većinski vlasnik opština (član 39 stav 1 tačka 22) i dr.

Predlozi:

Potrebno bi bilo da se Odbor za rodnu ravnopravnost aktivno uključi u razmatranje pitanja koja su značajna za rodnu ravnopravnost, i da u svojim mišljenjima kopje dostavlja Skupštini skreće pažnju na rodnu dimenziju pitanja koje se nalazi na dnevnom redu i o kome se raspravlja, kao i da sam pokreće ta pitanja.

Da bi Odbor mogao da ostvari ulogu koja mu je namenjena u sistemu institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, potrebno je ustanoviti i definisati koji akti Skupštine se upućuju Odboru na razmatranje odnosno koja će pitanja iz domena nadležnosti opštine biti na agendi Odbora za rodnu ravnopravnost.

U prilogu ovog rada dat je popis nadležnosti lokalne samouprave i ukazano na njihovu rodnu dimenziju na konkretnim primerima, pa to može poslužiti kao instrument da se ustanovi određena praksa u Skupštini opštine vezana za rad Odbora za rodnu ravnopravnost i materijale koje ovaj Odbor razmatra.

e) U Opštini Prijepolje, Statutom je obrazovan i Savet za razvoj opštine (član 87) kao samostalno radno telo koje u svojoj nadležnosti ima niz pitanja koja su posebno značajna za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Savet za razvoj inicira i utvrđuje prioritete u oblasti razvoja opštine; učestvuje u izradi strateških i pojedinačnih planova razvoja u oblastima od značaja za opštinu, podstiče razvoj i prati partnerstva između Opštine i nadležnih organa i organizacija, mesnih zajednica i udruženja građana u cilju stvaranja i sprovođenja razvojnih projekata; inicira i učestvuje u utvrđivanju lokalne politike i mera u socijalnoj zaštiti, obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju, održivom razvoju i drugim oblastima od značaja za opštinu; predlaže modele finansiranja u oblasti socijalne politike, obrazovanja, zdravstvene zaštite, zapošljavanja, održivog razvoja i drugim oblastima od značaja za opštinu; inicira pripremu projekata ili učešće u programima ili projektima unapređenja usluga i obezbeđivanja prava građana; daje mišljenje o predlozima razvojnih projekata u opštini koji se potpuno ili delimično finansiraju iz budžeta, prati njihovo ostvarivanje i daje o tome svoje mišljenje nadležnom organu; na osnovu mišljenja nadležnog organa učestvuje u partnerskim programima sa domaćim i međunarodnim organizacijama.

Statut reguliše sastav Saveta, način izbora i kriterijume koje moraju ispunjavati lica koja se biraju u sastav Saveta. U tom kontekstu Statut sadrži blanketnu normu da se prilikom izbora Saveta mora voditi računa o „zastupljenosti oba pola“, ali bliže ne definiše šta ova norma podrazumeva. Izostao je na primer, naglasak na „ravnopravnosti“

kao principu zastupljenosti već je težište samo na „zastupljenosti“, nije definisana neka posebna mera (na primer, ne manje od 30% predstavnika manje zastupljenog pola i dr.)

Norma o ravnopravnoj zastupljenosti žena i muškaraca izostala je i kada se u Statutu opštine reguliše sastav Saveta za mlade i sport (član 90) koji takođe, prema Statutu ima status samostalnog radnog tela i obavlja više aktivnosti značajnih za rodnu ravnopravnost.

Predlog:

Princip na kome počiva rodna komponenta u sastavu saveta kao samostalnih radnih tela koja se obrazuju u opštini za različite oblasti (razvoj, mladi) trebalo bi da sadrži jasno izraženu rodnu komponentu (dakle, ravnopravnost kao princip zastupljenosti), kao i da ovu komponentu prate i normativno uređene i konkretno formulisane posebne mere koje ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca obezbeđuju u praksi.

Odbor za rodnu ravnopravnost bi mogao to inicirati.

f) U kontekstu rodne ravnopravnosti i njenog ostvarivanja na lokalnom nivou ne treba izgubiti iz vida mogućnosti koje pružaju različiti vidovi neposrednog učešća građana i građanki lokalne zajednice u odlučivanju o različitim pitanjima od značaja za njihov položaj u lokalnoj zajednici. Statut opštine Prijepolje reguliše oblike neposrednog učešća građana u odlučivanju (Glava V članovi 79 do 86) koji uključuju: građansku inicijativu, zbor građana i referendum.

Pored toga, ne treba izgubiti iz vida ni značaj kao ni mogućnosti koje u tom pogledu ima mesna samouprava koja se ostvaruje u mesnim zajednicama, naročito u mesna samouprava na području seoskih mesnih zajednica.

Predlog:

Koristiti različite forme neposrednog učešća građana u odlučivanju. U tom pogledu Odbor za rodnu ravnopravnost može biti inicijator i pokretač ovih aktivnosti, ukoliko se radi o pitanju vezanom za rodnu ravnopravnost koje je od šireg interesa za građane i građanke, kako bi se sagledale njihove potrebe i one integrisale u dokumente koje usvaja Skupština opštine, odnosno uključile u politike koje se vode na nivou lokalne zajednice.

Zbog značaja mesne samouprave koja se ostvaruje u mesnim zajednicama, bilo bi korisno da se Odbor za rodnu ravnopravnost uključi aktivno u kreiranje i usvajanje Odluke skupštine opštine koja definiše poslove mesne zajednice, sastav i način izbora njenih organa i dr. U sklopu tih aktivnosti posebno bi bilo važno da se aktom koji reguliše ova pitanja utvrdi i princip ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca u organima mesne zajednice, kao i da se pri izboru tih organa takođe poštuje kvota od najmanje 30% predstavnika manje zastupljenog pola u ovim organima, a u skladu sa načelnom odredbom Statuta opštine koja taj princip ustanovljava za organe, institucije, ustanove i tela čiji je osnivač ili fionansijer opština. Ovo načelno pravilo Statuta opštine može se primeniti i na sastav organa koji se biraju u mesnim zajednicama.

g) Analiza strateških dokumenata koji su usvojeni u Opštini Prijepolje pokazuje da rodna komponenta u njima nije prepoznata ili da se ona samo sporadično sreće u njima.

Rodna komponenta u strateškim dokumentima nije prepoznata ili se na nju samo sporadično osvrće. Tako se, na primer, u Akcionom planu za omladinsko preduzetništvo iz 2010 godine, iznosi podatak o obrazovnoj strukturi stanovništva u opštini i konstatuje da „najveći broj stanovnika sa 15 i više godina ima srednje obrazovanje 41%, visok procenat ima osnovno obrazovanje 29%, a 6% visoko i više“; da među populacijom sa nižim nivoima obrazovanje više od polovine ukupnog broja čine žene; da među nezaposlenima preovlađuju žene koje čine više od 50% nezaposlenih, ali ovi podaci nisu bili podsticaj da se rodna dimenzija uključi u strategiju kada se postavljaju ciljevi, selektuju prioriteti za aktivnosti, predlažu mere koje treba preduzeti kako bi se uočeni problemi otklonili ili barem ublažili.

Pored toga, kada podaci koji se navode u strategijama sadrže rodni aspekt on se ne prepoznaje i ne koristi prilikom postavljanja ciljeva, aktivnosti i mera koje projektuju u strateškim dokumentima.

Izostalo projektovanje posebnih mera koje bi kao instrumenti politike jednakih mogućnosti podstakle ostvarivanje rodne ravnopravnosti u više segmenama na koje podaci iz strategija upućuju kao na polja u kojima je uočljiva neravnopravnost između žena i muškaraca (na primer, među posebnim merama koje uključuju finansijsku podršku mladim preduzetnicima nisu predviđene mere koje bi finansijski podstakle žensko preduzetništvo).

Predlog:

Dokument socio ekonomska analiza opštine Prijepolje iz jula 2007. godine najvećim delom uključuje rodnu komponentu, pa bi on mogao biti korišten kao „vodič“ i primer dobre prakse za integrisanje rodne komponente u strateške dokumente prilikom rada na ovoj vrsti dokumenata.

U periodu do donošenja novih ili inoviranja već postojećih strategija upućujemo na podatke iz ovog dokumenta koji bi se u praksi, posebno kod predlaganja posebnih mera mogli koristiti. Odbor za rodnu ravnopravnost mogao bi podatke iz ovog dokumenta koristiti kao argumentaciju prilikom predlaganja posebnih mera za postizanje rodne ravnopravnosti u određenim oblastima.

2.2.2. Posebne mere kao instrumenti politike jednakih mogućnosti

Kao jednu od nadležnosti koja se realizuje u lokalnoj zajednici i o kojoj odlučuju organi lokalne zajednice Statut opštine Prijepolje utvrđuje pravo opštine da, u okvirima svojih nadležnosti i u granicama ovlašćenja kojima raspolažu oprgani lokalne zajednice donosi mere i usvaja preporuke za unapređenje ljudskih i manjinskih prava (član 39 stav 1 tačka 28). Iako u Statutu opštine nema eksplicitnog pravila o pravu lokalne zajednice da usvaja posebne mere, kao instrumente pomoću kojih lokalna zajednica praktično vodi politiku jednakih mogućnosti, Statut ipak sadrži i više odredbi koje upućuju na zaključak da je moguće na lokalnom nivou usvojiti posebne mere za postizanje ravnopravnosti, pa i posebne mere koje se odnose na rodnu ravnopravnost.

Tome u prilog govore, na primer, sledeće odredbe Statuta opštine:

- Načelna odredba Statuta o kvotama kao jednoj od posebnih mera za postizanje rodne ravnopravnosti u zastupljenosti polova u organima lokalne samouprave (član 19 stav 2). Statut, kao najviši pravni akt lokalne zajednice jednom eksplicitnom i kogentnom odredbom propisuje da će prilikom imenovanja članova upravnih i nadzornih odbora javnih preduzeća, ustanova, školskih odbora, organizacija i službi čiji je osnivač opština, organi koji odlučuju o imenovanju obezbediti najmanje 30% predstavnika manje zastupljenog pola u ovim telima i dužni su da vode računa o nacionalnom sastavu stanovništva Opštine i odgovarajućoj zastupljenosti nacionalnih manjina u ovim organima.

- Među nadležnostima opštine su i poslovi i aktivnosti vezani za i pružanje pomoći i podrške razvoju različitih oblika samopomoći i solidarnosti. To se posebno odnosi na pomoć i podršku licima sa posebnim potrebama kao i licima koja su u suštinski nejednakom položaju sa drugim građanima, kao i podsticanje aktivnosti i pružanje pomoći organizacijama invalida i drugim socijalno humanitarnim organizacijama na teritoriji opštine (član 15 stav 1 tačka 30). Iako se u Statutu u vezi sa ovom nadležnošću ne propisuje eksplicitno pravo lokalne zajednice da, kao deo ovih svojih ovlašćenja usvaja i posebne mere koje predstavljaju jedan od najznačajnijih instrumenata kojima se vodi politika jednakih mogućnosti, nesimnjivo bi se posebne mere mogle uključiti kao vid podrške i pomoći ovim kategorijama stanovnika, jer se radi ne samo o licima sa posebnim potrebama i invalidima, već, kako se u Statutu pravilno i precizno navodi o „svim licima koja su u suštinski nejednakom položaju sa drugim građanima.“

Predlog:

Bilo bi uputno da se i na sastav Saveta za razvoj opštine kao i sastav Saveta za omladinu i sport primeni i operacionalizuje načelno pravilo Statuta koje kao posebnu meru radi postizanja ravnomerne zastupljenosti oba pola u sastavu različitih tela koja se biraju od strane Skupštine opštine, utvrđuje kvotu od najmanje 30% predstavnika/ca manje zastupljenog pola, budući da se ovo opšte i načelno pravilo Statuta opštine može primeniti i na sastav pomenutih saveta, a imajući u vidu njihove nadležnosti i značaj pitanja o kojima imaju prilike da kažu svoju reč, i za praktično ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

Ukoliko bi se načelna statutarna odredba o kvotama kao posebnoj meri koja obezbeđuje da u sastavu različitih tela žene budu ravnomerno zastupljene, primenila i na sastav saveta, sama činjenica da bi veći broj žena bio i u ovim telima Opštine otvorila bi mogućnost da se rodna perspektiva uključi u kreiranje predloga, programa i politika na područjima i u oblastima u kojima ova tela imaju određene nadležnosti, a koje su značajne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

Pored toga, neophodno bi bilo identifikovati posebne mere koje bi, u domenu rodne ravnopravnosti mogla da usvoji lokalna zajednica mogla da u okvirima svojih nadležnosti i u granicama ovlašćenja koja imaju organi lokalne samouprave, usvojiti dokumente koji definišu krug subjekata na koje bi se odnosile ove mere, uključujući posebno ne samo rodnu dimenziju, već i višestruko dirkiminisana lica i njihove potrebe, a u skladu sa Ustavom propisanom obavezom države (dakle svih organa državne vlasti uključujući i organe koji se obrazuju na lokalnom nivou) da garantuje ravnopravnost žena i

muškaraca, i da u tom cilju njeni organi vode politiku jednakih mogućnosti, kao i da donose posebne mere kao instrumente politike jednakih mogućnosti koji služe ublažavanju i otklanjanju neravnopravnosti.

2.2.3. Rodno senzitivni budžet - procedure koje obezbeđuju aktivno učešće manje zastupljenog pola odlučivanju o bužetu opštine

Uvid u budžetska sredstva i njihove namene upućuje na nekoliko najopštijih zapažanja koja se odnose u prvom redu na rodnu dimenziju budžeta Opštine Prijepolje. Samo kao ilustraciju navodimo neke primere koji govore o odsustvu rodne komponente budžeta ili njenom nedovoljnom uvažavanju.

- Za razvojne projekte koji su namenjeni mladima planirana su budžetska sredstva, dok za razvojne projekte koji bi bili usmereni na žene (preduzetnice, žene koje žive na selu, višestruko diskriminisane žene i sl.) nisu planirana sredstva u budžetu. Odsustvo sredstava namenjenih ženama u projektovanju budžeta može biti rezultat i činjenice da u lokalnoj zajednici nije usvojena posebna strategija za postizanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, za razliku od strategija za mlade koje su usvojene i u kojima su planirane različite aktivnosti i predložene mere da se postavljeni ciljevi dostignu, pa je moguće da su one osnov, povod i razlog da se u budžetu izdvajaju sredstva za realizaciju lokalnih strategija za mlade.

- Može se zapaziti da postoji izvesna disproporcija ukoliko se uporede iznosi budžetskih sredstava planiranih za određene namene, kao i da se prilikom određivanja budžetskih prioriteta nije dovoljno vodilo računa o ravnomernom zadovoljavanju potreba žena. Tako je, na primer, da je za realizaciju lokalnog akcionog plana za zapošljavanje (a među nezaposlenima je većina žena koje imaju neki od nižih nivoa obrazovanja) izdvojen je relativno mali iznos sredstava (ukupno 10 000 000), koliko je izdvojeno i za zdravstvo; 7 500 000 koliko je u budžetu planirano za socijalnu pomoć; odnosno samo 4 000 000, koliko je izdvojeno za zaštitu životne sredine i dr.

Poređenja radi ukazujemo da je za samo za „specijalizovane usluge u sportu – klubovi“ izdvojeno više sredstava (ukupno oko 15 000 000, što iznosi gotovo 2/3 ukupnog iznosa sredstava namenjenih sportu i više je od sredstava realizaciji akcionog plana za zapošljavanje, zdravstvu, socijalnoj pomoći iz budžeta, zaštiti životne sredine..., a jednako je, na primer, iznosu sredstava namenjenih poljoprivredi). U tom kontekstu, za potpunije sagledavanje načina distribucije budžetskih sredstava i određivanja prioriteta u budžetu, bilo bi korisno ovaj nalaz dovesti u vezu sa podatkom sadržanim u Socioekonomskoj analizi koji pokazuje da u Opštini Prijepolje ima ukupno pet sportskih klubova, od kojih su tri muška (dva od ta tri su fudbalski klubovi) a po jedan ženski odnosno mešoviti muško/ženski klub.

- Uočljivo je da su ukupna sredstva budžeta koja predstavljaju ostale dotacije namenjene različitim nevladinim organizacijama, humanitarnim organizacijama, verskim i drugim organizacijama, planirana u iznosu od oko 6. 500 000 dinara, što je za polovinu manje od iznosa sredstava koja se u budžetu planiraju za sportske klubove. Približno trećina ovih sredstava namenjena je udruženjima građana (oko 2 000 000 dinara), oko ¼ sredstava čine dotacije verskim zajednicama (oko 1. 650 000 dinara), a oko 1/6 sredstava namenjena je kao pomoć društvu za pomoć osobama ometenim u razvoju (ono 1. 000 000). Za detaljniju analizu načina korišćenja budžetkih sredstava iz ugla rodne

ravnopravnosti bilo bi neophodno pribaviti podatke o tome koja udruženja građana su koristila ova sredstva i u kom obimu, posebno da li među njima ima i onih koja deluju u oblasti ženskih ljudskih prava (na primer, udruženja seoskih žena, SOS telefon, udruženja preduzetnica i sl.).

Predlog:

Prilikom projektovanja budžeta kao i u proces izrade budžeta bilo bi neophodno sagledati, artikulirati i izraziti kroz uključivanje u budžet i namene za koje se koriste budžetska sredstva u lokalnoj zajednici potrebe i žena i muškaraca. Da bi se to osiguralo, pored strateških dokumenata koji bi definisali ciljeve politika na području rodne ravnopravnosti i selektovali prioritete među potrebama, neophodno bi bilo ustanoviti i instrumente koji omogućuju da se potrebe i interesi iskažu i na bazi toga definišu prioriteta područja aktivnosti koja bi se mogla uključiti u budžet i za čiju bi se realizaciju mogao obezbediti i deo sredstava iz budžeta opštine (na primer, korišćenje rodno osetljive statistike i drugih izvora podataka koji su relevantni za sagledavanje potreba građana i građanki u lokalnoj zajednici, uključivanje mogućnosti da se sa budžetom upozna najširi krug građana i građanki kao i da se on budžet razmatra u mesnim zajednicama ili na zborovima građana i sl.).

Na normativnom planu trebalo bi ustanoviti i pravno regulisati proceduru koja će otvoriti mogućnost za kreiranje rodno senzitivnog budžeta.

To bi se moglo učiniti u aktu kojim se konkretizuje u lokalnoj Protokol o izradi lokalnog budžeta (na primer, Odluka o budžetu opštine, odnosno odgovarajuće uputstvo o izradi lokalnog budžeta koje se prosleđuje korisnicima budžetskih sredstava u lokalnoj zajednici) i u kome se preciziraju subjekti koji učestvuju u kreiranju opštinskog budžeta kao i način na koji se odvija sam proces izrade budžeta, posebno kriterijumi i način selektovanja budžetskih prioriteta.

U postupku izrade budžeta bi bilo poželjno otvoriti mogućnost da se u ovaj proces uključi Odbor za rodnu ravnopravnost ne samo u fazi razmatranja već pripremljenog nacrta (predloga) budžeta opštine, već i u procesu njegove pripreme svojim inicijativama, predlozima, kao i davanjem mišljenja na budžet u toku pripreme predloga budžeta. Slična praksa postoji u nekima opštinama u Vojvodini.

PRILOG

Primeri pojedinih poslova za oblasti u kojima opština ima nadležnosti u kontekstu rodne ravnopravnosti

1. Principi na kojima se temelje nadležnosti institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova na lokalnoj nivou

Građani učestvuju u odlučivanju neposredno i preko slobodno izabranih predstavnika u organima lokalne samouprave (član 1 Zakona o lokalnoj samoupravi).

Pravo građana i organa lokalne samouprave da uređuju i upravljaju određenim javnim poslovima od neposrednog, zajedničkog i opšte interesa na osnovu sopstvene odgovornosti i u interesu lokalnog stanovništva (član 1 Zakona o lokalnoj samoupravi).

2. Područja u kojima se prostire nadležnost opštine iz rodnog aspekta

2.1. Plan i program razvoja lokalne zajednice - Uključivanje rodnog aspekta u projektovanje razvoja i planiranje u opštini i u strateške dokumente koji projektuju razvoj opštine (npr. sagledavanje i identifikovanje potreba žena i muškaraca; ravnopravno učešće u utvrđivanju prioriteta i odlučivanje o prioritetima; ljudski resursi kao razvojna komponenta i pokazatelji koji govore o njima; angažovanje stručnog i ekspertskeg potencijala žena; praćenje efekata realizacije razvojnih planova i strategija na položaj žena i muškaraca).

2.2. Prostorni i urbanistički planovi - Prilikom kreiranja i usvajanja planova uključiti posebne potrebe žena i muškaraca npr. zapošljavanje; pristup uslugama; kulturni život; obrazovanje (teritorijalni razmeštaj škola); porodične obaveze; zdravstvena zaštita (tip ustanove, opremljenost, mreža, zdravstvena služba na selu); broj i teritorijalni raspored vrtića, parkova, igrališta, rekreativnih zona, ustanove za stalni smeštaj ili dnevni boravak starih i nemoćnih lica i dr.

Potrebe i prioritete identifikovati na osnovu relevantnih lokalnih i drugih podataka, uključujući i rodnu procenu/analizu koje je sprovedla sama lokalna zajednica i njeni organi. U definisanje prioriteta na osnovu uvida u podatke o potrebama uključiti lokalne institucionalne mehanizme za ravnopravnost polova.

2.3. Budžet – Rodni aspekt budžetskog procesa; definisanje potreba i prioriteta; rodna analiza budžetskih sredstava i njihove namene; učešće lokalnih institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost u postupku kreiranja budžeta (uključiti u sadržaj uputstva za kreiranje budžeta); nadzor nad trošenjem budžetskih sredstava; kreiranje i obezbeđenje budžetskih sredstava za rad lokalnog institucionalnog mehanizma za rodnu ravnopravnost; sagledavanje efekata budžeta i korišćenja budžetskih sredstava na položaj žena i muškaraca u opštini.

2.4. Kapitalna poboljšanja i investiciona politika – učešće u kreiranju i odlučivanju o kapitalnim poboljšanjima i formulisanju investicione politike posebno i definisanju prioriteta; posebne mere za prioritete u investicionoj politici i kapitalnim poboljšanjima, naročito za višestruko diskriminisane grupe (npr. vodovod u romskom naselju, nabavka vozila za prevoz invalida, obaranje ivičnjaka, zvučni semafori...)

2.5. Komunalne delatnosti – ravnopravna zastupljenost u upravnim odborima javnih preduzeća i na mestima odlučivanja; sagledavanje potreba žena i muškaraca u oblasti komunalnih službi; učešće u projektovanju planova razvoja komunalnih delatnosti, definisanje prioriteta i učešće u odlučivanju o prioritetima i dr.

2.6. Uslovi za razvoj preduzetništva - identifikovanje potreba i problema lokalnih preduzetnica; povezivanje lokalnih preduzetnica; organizovanje edukacije za

otpočinjanje biznisa, ali i kontinuirano stručno obrazovanje preduzetnica (standardi EU, tržište, banke, krediti, hartije od vrednosti...); učešće u kreiranju posebnih mera za podsticanje preduzetništva, posebno za višestruko diskriminirana lica (osposobljavanje; krediti pod posebnim uslovima, formiranje lokalnog garancijskog fonda); učešće u odlučivanju o posebnim merama; praćenje efekata posebnih mera na položaj žena i muškaraca i dr.

2.7. Uređenje, korišćenje i zaštita građevinskog zemljišta – princip ravnopravne zastupljenost u upravnim odborima i upravljačkim strukturama uz minimalnu kvotu od ne manje od 30% manje zastupljenog pola; učešće u odlučivanju o nameni korišćenja zemljišta, utvrđivanje potreba i prioriteta u toj oblasti; kontrola korišćenja sredstava koji se stiču po osnovu korišćenja građevinskog zemljišta.

2.8. Korišćenje poslovnog prostora - princip ravnopravne zastupljenost u upravnim odborima i upravljačkim strukturama uz minimalnu kvotu od ne manje od 30% manje zastupljenog pola; identifikovanje potreba i prioriteta u korišćenju poslovnog prostora; učešće u odlučivanju o prioritetima u korišćenju poslovnog prostora; kontrola korišćenja sredstava koja se ubiraju po osnovu korišćenja poslovnog prostora.

2.9. Socijalna zaštita – utvrđivanje potreba, prioriteta i programa u ovoj oblasti i učešće u odlučivanju o sadržaju, obimu i programima socijalne zaštite i njihovom finansiranju (npr. pomoć samohrani roditelji, kućna njega i pomoć starim i invalidnim licima, dnevni boravak starih lica; pomoć žrtvana porodičnog nasilja; SOS telefon; pomoć za višestruko diskriminirane grupe i dr.); organizovanje opštinske službe pravne besplatne pravne pomoći posebno za žrtve nasilja i višestruko diskriminirane lica i grupe); ravnomerna zastupljenost polova i kvota - ne manje od 30% manje zastupljenog pola u upravljačkim strukturama i na rukovodećim položajima.

2.10. Dečija zaštita - utvrđivanje potreba, prioriteta i programa dečije zaštite i učešće u odlučivanju o sadržaju, obimu i programima dečije zaštite i njihovom finansiranju (npr. smeštaj u dečije ustanove; teritorijalni razmeštaj vrtića i ravnomerna pokrivenost područja opštine dečijim ustanovama; kapaciteti i opremljenost vrtića; radno vreme vrtića prilagođeno zaposlenim roditeljima; odmor i rekreacija dece i dr.); ravnomerna zastupljenost polova i kvota - ne manje od 30% manje zastupljenog pola u upravljačkim strukturama i na rukovodećim položajima.

2.11. Javni prevoz putnika u lokalnom saobraćaju – utvrđivanje potreba, definisanje prioriteta učešće u odlučivanju o pitanjima organizovanja javnog prevoza (npr. razmeštaj stanica gradskog saobraćaja koji odgovara potrebama zaposlenih roditelja, školske dece, finansiranje javnog prevoza za školsku decu, finansiranje javnog prevoza za samohrane roditelje i dr.); organizovanje i finansiranje javnog prevoza za invalide; organizovanje prevoza školske dece i prilagođavanje vremena polazaka rasporedu radnog vremena u školama.

2.12. Utvrđivanje, naplata i kontrola lokalnih javnih prihoda – utvrđivanje potreba, definisanje prioriteta i učešće u odlučivanju o korišćenju i trošenju sredstava iz javnih prihoda; kontrola trošenja sredstava lokalnih javnih prihoda.¹

2.13. Informisanje lokalnog stanovništva – predlaganje i učešće u kreiranju instrumenata za realizaciju prava na ravnopravni pristup žena i muškaraca lokalnim medijima i posebno za višestruko diskriminirana lica; predlaganje mera koje će omogućiti stvaranje povoljnog ambijenta da se pravo žena i muškaraca na pristup lokalnim medijima realizuje pod jednakim uslovima; predlaganje i učešće u odlučivanju o posebnim merama koje doprinose stvaranju jednakih uslova za pristup lokalnim medijima, obezbeđuju bolju informisanosti žena i njihovu veću vidljivost u javnosti, posebno kada se radi o višestruko diskriminiranim licima (npr. posebne stalne rubrike u štampanim medijima; radio i TV emisije u standardizovano vreme i redovnim intervalima; planiranje i predlaganje programskog sadržaja ovih rubrika odnosno radio i TV emisija).

2.14. Spomenici i spomen obeležja lokalnog značaja – predlaganje i učešće u odlučivanju o spomenicima i spomen obeležjima posvećenim znamenitim ženama.

2.15. Radno vreme i uslovi rada ustanova koji pružaju usluge građanima – identifikovanje potreba, predlaganje i učešće u odlučivanju o radnom vremenu ovih ustanova, posebno prilagođavanje radnog vremena zaposlenima, roditeljima sa malopm decom, samohranim roditeljima; identifikovanje potreba, predlaganje i učešće u odlučivanju o posebnim merama usmerenim ka zadovoljavanju potreba invalida kao i

---

¹ Izvorni prihodi lokalne zajednice definisani članom 6. Zakona o finansiranju lokalne samouprave ("Službeni glasnik RS" broj 62/2006):

"Jedinici lokalne samouprave pripadaju izvorni prihodi ostvareni na njenoj teritoriji, i to:

- 1) porez na imovinu, osim poreza na prenos apsolutnih prava i poreza na nasleđe i poklon;
- 2) lokalne administrativne takse;
- 3) lokalne komunalne takse;
- 4) boravišna taksa;
- 5) naknada za korišćenje građevinskog zemljišta;
- 6) naknada za uređivanje građevinskog zemljišta;
- 7) naknada za zaštitu i unapređivanje životne sredine;
- 8) prihodi od koncesione naknade za obavljanje komunalnih delatnosti i prihodi od drugih koncesionih poslova, koje jedinica lokalne samouprave zaključi u skladu sa zakonom;
- 9) novčane kazne izrečene u prekršajnom postupku za prekršaje propisane aktom skupštine jedinice lokalne samouprave, kao i oduzeta imovinska korist u tom postupku;
- 10) prihodi od davanja u zakup, odnosno na korišćenje nepokretnosti u državnoj svojini koje koristi jedinica lokalne samouprave i indirektni korisnici njenog budžeta;
- 11) prihodi od prodaje pokretnih stvari koje koristi jedinica lokalne samouprave i indirektni korisnici njenog budžeta;
- 12) prihodi koje svojom delatnošću ostvare organi i organizacije jedinice lokalne samouprave;
- 13) prihodi od kamata na sredstva budžeta jedinice lokalne samouprave;
- 14) prihodi po osnovu donacija jedinici lokalne samouprave;
- 15) prihodi po osnovu samodoprinosu;
- 16) drugi prihodi utvrđeni zakonom."

U članovima 7-33 Zakona su dalje detaljnije razrađeni pojedini prihodi kao npr. lokalne administrativne takse, lokalne komunalne takse, boravišna taksa, samodoprinos, prihodi od zakupa i prihodi od donacija.

višestruko diskriminiranih osoba (npr. posebne usluge za stare osobe, potrebe seoskih žena).

2.16. Javni sajmovi lokalnog značaja – sagledavanje i identifikovanje potreba, mogućnosti i potencijala, predlaganje programa i učešće u odlučivanju o organizovanju sajmova i manifestacija na kojima bi bilo predstavljeno i stvaralaštvo žena; organizovanje posebnog sajma ženskog preduzetništva i ženskog stvaralaštva; posebne mere za prezentovanje stvaralaštva seoskih žena (npr. u povodu 15 oktobra međunarodnog dana seoskih žena) i posebne mere za prezentovanje stvaralaštva višestruko diskriminiranih lica (npr. u povodu međunarodnog dana invalida).

2.17. Sport, fizička kultura, rekreacija – pravo na ravnopravnu zastupljenost i kvotu od najmanje 30% manje zastupljenog pola u učešće u upravljačkim strukturama sportskih klubova, kao i na rukovodećim pozicijama; sagledavanje potreba, identifikovanje prioriteta, učešće u odlučivanju i odlučivanje o planovima razvoja sporta, fizičke kulture i rekreacije i politici u ovim oblastima; sagledavanje potreba, definisanje prioriteta, učešće u odlučivanju o korišćenju budžetskih sredstava namenjenih zadovoljavanju potreba u oblasti sporta, fizičke kulture i rekreacije; ravnomerna distribucija budžetskih sredstava za ove namene (podjednako korišćenje sredstava i podjednako vrednovanje ženskog i muškog sporta); posebne mere za invalide i višestruko diskriminirana lica; posebne mere za ženski rekreativni sport i rekreaciju dece (npr. radno vreme prilagođeno zaposlenim roditeljima; mogućnost da roditelji i deca mogu u istom prostoru da se bave rekreacijom (npr. projekt “mama tata i ja vežbamo”); kontrola korišćenja budžetskih sredstava posebno sa stanovišta korisnika kojima su namenjena.

2.18. Pružanje pravne pomoći građanima – identifikovanje potreba, definisanje prioriteta, podnošenje predloga i učešće u odlučivanju o oblicima organizovanja i pružanja pravne pomoći, posebno besplatne pravne pomoći naročito za žrtve porodičnog nasilja, žrtve diskriminacije, višestruko diskriminirana lica, samohrane roditelje (npr. opštinska služba besplatne pravne pomoći, saradnja sa kancelarijom lokalnog ombudsmana, pravne klinike na pravnim fakultetima na kojima one postoje).

2.19. Javna priznanja i nagrade – ustanovljavanje opštinskog priznanja (nagrade) za ženski aktivizam i stvaralaštvo i posebno za stvaralaštvo višestruko diskriminiranih lica, odnosno za doprinos ostvarivanju rodne ravnopravnosti na nivou lokalne zajednice; predlaganje kandidatkinja za priznanja koja dodeljuje lokalna zajednica kao i za pokrajinska ili republička priznanja i nagrade.

2.20. Zadovoljavanje potreba u zdravstvu oblastima od interesa za građane – identifikovanje potreba, određivanje prioriteta u domenu pružanja i organizovanja zdravstvene službe, posebno za seoske žene i višestruko diskriminirana lica (npr. planiranje i organizovanje planskih sistematskih pregleda rizične populacije na rizična obolenja; planiranje, utvrđivanje programa i organizovanje informisanja građana i građanki o prevenciji bolesti; radno vreme zdravstvenih ustanova prilagođeno radnom vremenu zaposlenih; sagledavanje potreba, planiranja i organizovanje zdravstvene zaštite

na selu (rad lekara, mobilne lekarske ekipe, organizovanje prevoza do mesta gde se nalazi zdravstvena ustanova i dr.).

2.21. Staranje o ostvarivanju ljudskih i manjinskih prava - praćenje ostvarivanja ravnopravnosti žena i muškaraca u lokalnoj zajednici, posebno ostvarivanje prava višestruko diskriminiranih lica; sagledavanje potreba, određivanje prioriteta, iniciranje, predlaganje i učešće u odlučivanju o posebnim merama za unapređenje položaja žena i posebno višestruko diskriminiranih grupa; saradnja sa zaštitnikom građana u lokalnoj zajednici u praćenju ostvarivanja rodne ravnopravnosti, posebno praćenju kršenja prava na ravnopravnost polova i prava višestruko diskriminiranih lica.